

УДК 347.91

Процедури доказування в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві: порівняльно-правове дослідження

М. П. Курило,

доктор юридичних наук,

доцент, перший проректор Сумського національного

аграрного університету

Аналізуються особливості порядку дослідження обставин у справі як прояв єдності й відмінності в концептуальній основі доказового права і його реалізації у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві.

Розглядаються судові докази в єдності їх форми і змісту та аналізуються правила належності й допустимості доказів в аспекті їх значення для залучення у процес тільки необхідних і достатніх доказів. Доводиться, що у тягарі доказування як комплексному явищі найяскравіше простежується принцип змагальності як основа сучасної моделі судочинства. Аналізуються підстави звільнення від доказування.

Розглядаються природа закріплених у законодавстві засобів доказування і порядок їх дослідження. Специфічний зміст, власний порядок дослідження і процесуальна форма – критерії виділення видів судових доказів. Підтримується пропозиція виключення електронних документів з числа письмових доказів з причини їх недоступності для безпосереднього людського сприйняття і відсутності критеріїв перевірки, порядку і процедури дослідження.

Ключові слова: докази, доказова діяльність, засоби доказування, підстави звільнення від доказування, тягар доказування.

Курило Н. П. Процедуры доказывания в гражданском, хозяйственном и административном судопроизводстве: сравнительно-правовое исследование

Анализируются особенности порядка исследования обстоятельств по делу как проявление единства и различия в концептуальной основе доказательственного права и его реализации в гражданском, хозяйственном и административном судопроизводстве.

Рассматриваются судебные доказательства в единстве их формы и содержания, анализируются правила надлежащего характера и допустимости доказательств в аспекте их значения для привлечения в процесс только необходимых и достаточных доказательств. Доказывается, что в бремени доказывания как комплексном явлении наиболее ярко прослеживается принцип состязательности как основа современной модели судопроизводства. Анализируются основания освобождения от доказывания.

Рассматривается природа закрепленных в законодательстве средств доказывания и порядок их исследования. Специфическое содержание, порядок исследования и процессуальная форма – критерии выделения видов судебных доказательств. Поддерживается предложение исключения электронных документов из числа письменных доказательств по причине их недоступности для непосредственного человеческого восприятия и отсутствия критериев проверки, порядка и процедуры исследования.

Ключевые слова: доказательства, доказательственная деятельность, средства доказывания, основания освобождения от доказывания, бремя доказывания.

© Курило Микола Петрович – доктор юридичних наук, доцент, перший проректор Сумського національного аграрного університету

Kurylo Mykola. Procedures of evidence in civil, economic and administrative legal proceedings, comparatively- legal investigation

The article analyzes the features of the order of investigating the circumstances of the case as a manifestation of unity and differences in the conceptual framework of the law of evidence and its implementation in civil, commercial and administrative proceedings.

The researcher examines judicial evidence in terms of its unity of form and content and analyzes the rules of relevance and admissibility of evidence in terms of its importance of implication of only necessary and sufficient evidence. It is proved that the adversarial principle is most clearly seen in the burden of proof as a complex phenomenon, and this principle is the basis of a modern model of justice. The paper analyzes the reasons of exemption from proof.

The author examines the statutory nature of means of proof and the procedure of their investigation. Specific content, own order of research and procedural form are the criteria for the allocation of judicial evidence. The author supports the idea to exclude electronic documents from a number of written evidence because of their inaccessibility to direct human perception and lack of criteria of inspection, manner and investigation procedure.

Key words: *evidence, evidentiary activity, means of proof, reasons of exemption from proof, the burden of proof.*

Кожна сфера людських стосунків, у якій має місце конфлікт, що потребує судового вирішення, безумовно, пов'язується з наданням суду доказів та посиланням на них, оскільки лише на цій підставі можливе аргументування подій чи зіставлення позицій. Отже, докази в загальному розумінні – це все те, чим ми оперуємо щодо тих чи інших подій, дій чи обставин, з метою переконання іншої сторони в наявності свого права чи заперечення такого права в інших осіб.

Незважаючи на те, що законодавець визначив поняття доказів, закріпивши його дефініцію в законі, ця фундаментальна процесуальна категорія залишається предметом дискусій і вимагає глибокого дослідження та наукового обґрунтування.

Уперше на поняття доказів звернули увагу вчені-процесуалісти другої половини ХІХ століття, коли в Російській імперії у 1864 році було проведено судово-правову реформу і прийнято Статут цивільного судочинства та Статут кримінального судочинства¹.

За радянських часів поняття доказів розглядалося з позицій матеріалістичної теорії права, за якою докази не є засобами переконання суду, а є засобами досягнення істини у справі. У цьому зв'язку С.Н. Абрамов зазначав, що докази – це засоби, які використовує суд для встановлення матеріальної істини². К.С. Юдельсон також стверджував, що під доказами необхідно розуміти засоби і способи для встановлення об'єктивної істини³. Водночас такі наукові підходи до визначення поняття доказів не знайшли закріплення в Основах цивільного судочинства Союзу РСР та союзних республік, прийнятих у 1961 році (далі – Основи). Так, ст. 17 Основ передбачала, що доказами в цивільній справі є будь-які фактичні дані.

Ця позиція дістала відображення в Цивільному процесуальному кодексі 1963 року і була трансформована в усі чинні процесуальні кодекси.

Так, відповідно до ст. 57 ЦПК України «доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін та інші обставини, які мають значення для вирішення справи».

¹ Васьковський Е. В. Учебник гражданского процесса / Васьковський Е.В. – М. : Зерцало, 2003. – С. 238

² Абрамов С. Н. Гражданский процесс : учебник / Абрамов С.М. – М. : Госюриздат, 1948. – 483 с.

³ Юдельсон К. С. Гражданский процесс : учебник / Юдельсон К.С. – М., 1965. – 344 с.

Згідно зі ст. 69 Кодексу адміністративного судочинства України доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються судом на підставі пояснень сторін, третіх осіб та їхніх представників, показань свідків, письмових речових доказів, висновків експертів.

Аналогічне поняття доказів дається і в кримінальному та господарському судочинстві (ст. 65 КПК, 32 ГПК).

Таким чином, законодавець, незалежно від процесуальних галузей права, під доказами розуміє будь-які факти, на підставі яких суд установлює наявність або відсутність обставин, якими обґрунтовується чи заперечується відповідно позиція позивача чи відповідача. Безумовно, такі визначення поняття є надто загальними для розуміння сутності доказів та доказування в судових процесах, оскільки це визначення чітко не розкриває поняття доказів, їх зміст, належний характер та допустимість доказів за їх змістом, формою, часом надання, видами тощо. Ці та інші питання дають підстави говорити не просто про інститут доказів та доказування, а про цілий процесуальний напрям – «доказове право»⁴.

С.Я. Фурса і Т.В. Цюра вважають, що такий напрям дослідження є досить перспективним, але ставлять під сумнів саму назву такого напрямку, оскільки в цивільній справі «виникатиме обов'язок доказування, а не право»⁵.

Ми можемо погодитися з такою позицією, оскільки позивач звертається до суду добровільно, використовуючи своє право на звернення до суду з метою захисту своїх порушених прав, свобод чи інтересів. При цьому сторони на власний розсуд розпоряджаються своїми правами щодо предмета спору (ч. 2 ст. 11 ЦПК ст. 2 ГПК, ч. 3 ст. 4 КАС). Але в подальшому ч. 3 ст. 10 ЦПК вже посилює обов'язок із доказування, зазначаючи, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається (ч. 3 ст. 10 ЦПК). Водночас ч. 1 ст. 60 ЦПК України вже жорстко вимагає від кожної зі сторін обов'язкового доведення тих обставин, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень. Господарський процесуальний кодекс більш виважено ставиться до обов'язку доказування. Так, відповідно до ст. 33 ГПК «кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень». Аналогічно трактує обов'язок доказування і ч. 1 ст. 71 КАС України.

Таким чином, поняття доказів і обов'язки по доказуванню в усіх трьох процесуальних галузях права є схожими.

Водночас Є.Д. Лук'янчиков та В.П. Євтушок зазначають, що поняття «докази» за своїм змістом відповідає терміну «інформація»⁶. Ми погоджуємося з цією позицією, оскільки під поняттям доказів розуміємо не відокремлену одиницю інформації, якою є кожен доказ, а загальну сукупність носіїв інформації. Разом з тим кожен факт може бути доведений за допомогою засобів доказування. Перелік таких засобів закріплено

⁴ Решетникова И. В. Курс доказательственного права в российском гражданском судопроизводстве / Решетникова И.В. – М. : Норма, 2000. – 288 с.

⁵ Фурса С. Я. Докази і доказування у цивільному процесі : науково-практичний посібник / С. Я. Фурса, Т. В. Цюра. – К. : Видавець Фурса С. Я.; КНТ, 2005. – С. 23.

⁶ Лук'янчиков Є. Д. Докази і доказова інформація: характер, співвідношення / Є. Д. Лук'янчиков, В. П. Євтушок // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1999. – № 3 (8). – С. 50.

законодавцем у ч. 2 ст. 57 ЦПК України. До них належать: а) пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків; б) показання свідків; в) письмові докази, речові докази, зокрема звуко- і відеозаписи; г) висновки експертиз. Ідентично перелічує і закріплює засоби доказування і ч. 1 ст. 69 КАС України. У Господарському процесуальному кодексі з урахуванням особливостей господарських справ засобами доказування визнаються пояснення представників, письмові та речові докази та висновки судових експертиз (ст. 32 ГПК).

Таким чином, доказування в усіх процесуальних галузях права здійснюється за допомогою однакової конструкції засобів доказування. При цьому такий перелік засобів доказування не підлягає розширеному тлумаченню.

Кожен із засобів доказування вже своєю назвою інформує про природу отримання доказової інформації. Так, говорячи про спір, ми визначаємо, що його складовими є: а) передумови спору; б) сам спір; в) закінчення спору; г) ті наслідки, які мали місце внаслідок спору. Якщо ж йдеться про свідків, то треба розуміти, що ці особи або пов'язані з підставами виникнення спору, або були свідками такого спору і володіють інформацією, яка може стосуватися справи. Якщо ж свідок, даючи показання, не може повідомити джерело інформації, то його показання не набудуть статусу доказів. Отже, показання сторін та показання свідків за своєю природою є першоджерелом у доказуванні.

Письмові й речові докази можуть мати місце лише тоді, коли інформація, яку вони містять, є: а) належною та б) допустимою. Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що на сучасному етапі письмові докази, крім паперової форми, можуть бути представлені в електронному вигляді. Але, за словами Т.В. Рудої Т.В., «в ЦПК відсутня вказівка на віднесення електронних документів до письмових доказів, не врегульовано порядок дослідження і оцінки електронних доказів у суді, що ускладнює їх використання в процесі»⁷.

Якщо ж йдеться про експертизи, то зауважимо, що це докази, які є неприродними, оскільки формуються спеціально на замовлення чи виконання ухвали суду або створюються на основі наукових знань спеціалістом.

Отже, можна стверджувати, що «доказами в будь-якій галузі процесуального права є доказова інформація, яка стосується предмета доказування і міститься в засобах доказування»⁸.

На етапі судового доказування позиції позивача й відповідача урівнюються, оскільки сторони в усіх видах судових процесів мають рівні процесуальні права та обов'язки (ч. 1 ст.31 ЦПК, ч.1 ст. 49 КАС, ч. 1 ст. 22 ГПК).

Водночас позивач, надавши докази суду і вважаючи, що його позиція є правовою, активно контролює процесуальні дії відповідача з точки зору надання останнім заперечень на позов та доказів на підтвердження своєї правоти і за допомогою питань уточнювального характеру, своїх заперечень, питань, пов'язаних зі змістом доказів, заявлених клопотань продовжує вдосконалювати свою правову позицію. Відповідач цілеспрямовано протидіє як доказам, які надав позивач, так і предмету спору, природі

⁷ Руда Т. В. Докази і доказування в цивільному процесі України і США: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Т. В. Руда. – К., 2012. – С. 9.

⁸ Курило М. П. Докази та доказування в судових процесах різних галузей процесуального права: можливості уніфікації / М.П.Курило // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – № 12. – С. 122.

його виникнення, обґрунтовуючи свою позицію як правову, навіть за відсутності в нього доказів.

Іншим учасником судового процесу є треті особи, які не заявляють вимог на предмет спору. Вони можуть брати участь у процесі на стороні позивачів чи відповідачів, проте така участь має здебільшого пасивний характер. Активність цих суб'єктів має місце лише під час їх пояснень, у яких треті особи, як правило, описують певні дії чи події за участю сторін, висловлюючи особисту позицію щодо предмета спору. Така їх поведінка зумовлюється відсутністю заінтересованості щодо предмета спору. Для них судовий процес часто має інформаційний характер. У таких випадках вони не бажають з'являтися в судові засідання, направляючи до суду заяви про розгляд справ за їх відсутності. Така ситуація має місце в усіх судових процесах незалежно від їх юрисдикційної приналежності.

Прикладом цього може бути справа № 5021/992/12, розглянута колегією суддів Харківського апеляційного господарського суду 18.12.2012 за скаргою фізичної особи-підприємця Аліфанової Тетяни Миколаївни на рішення Господарського суду Сумської області від 26.09.2012р. за позовом Публічного акціонерного товариства "Компанія "Райз", м.Київ до Фізичної особи-підприємця Аліфанової Тетяни Миколаївни, смт. Степанівка Сумського району Сумської області.

У своїй постанові від 18 грудня 2012 р. апеляційний суд зазначив: «виходячи з того, що явка сторін не визнавалася обов'язковою судом апеляційної інстанції, а участь в засіданні суду (як і інші права, передбачені статті 22 ГПК України) є правом, а не обов'язком сторони, колегія суддів вважає за можливе розглянути справу без участі представників позивача за первісним позовом та третіх осіб за наявними у ній матеріалами»⁹.

Така ж ситуація мала місце і під час розгляду цим же судом апеляційної скарги Приватного підприємства «Дружба 6» на рішення Господарського суду Сумської області від 20.12.2012р., де треті особи також не заявляють самостійних вимог на предмет спору¹⁰. Аналогічні ситуації спостерігаємо і в постановою справах № 1109/10106/12¹¹, № 2/0301/71/2012¹², № 905/2828/13¹³, № 5015/801/12¹⁴ тощо.

Проте існують треті особи, які заявляють вимоги на предмет спору. Такі випадки є поодинокими і пов'язані, як правило, з діями сторін, які стосуються майна третіх осіб, про що останні можуть і не знати.

Так, Ковпаківський районний суд м. Суми, розглядаючи позов П. В. до Сумської

⁹ Спр. № 5021/992/12, розглянута Харківським апеляційним господарським судом 18.12.2012 р., 2012 рік.

¹⁰ Спр. № 17/108-10, розглянута Харківським апеляційним господарським судом 05 лютого 2013 року, 2013 рік

¹¹ Спр. № 1109/10106/12, розглянута Кіровським районним судом м. Кіровограда 29 квітня 2013 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31425949>

¹² Спр. 2/0301/71/2012, розглянута Володимир-Волинським міським судом Волинської області 26 березня 2012 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/22105305>.

¹³ Спр. № 905/2828/13, розглянута Господарським судом Донецької області 05 травня 2013 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31254968>.

¹⁴ Спр. № 5015/801/12, розглянута Господарським судом Львівської області 02 липня 2012 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24944977>.

міської ради про визнання позивача правонаступником щодо будівель і землі, змушений був об'єднати і розглянути в одному провадженні позов третьої особи – Сумського міського об'єднання громадян «Вікторія», яке подало позов про відмову у встановленні правонаступництва П. В. на будівлі і землі¹⁵.

Безумовно, усі ці суб'єкти доказового процесу переслідують виключно свої інтереси. Сторони, їхні представники на основі предмета спору виокремлюють кожен юридично значущий факт, доносячи його зміст до суду, оскільки кожен з них може впливати на кінцевий результат, тобто те благо, яке є кінцевим продуктом всієї процесуальної діяльності й доказового процесу зокрема. На підставі кожного із цих юридичнозначущих фактів сторони вибудовують певну системно-доказову логічність¹⁶. Такий процес доказування характерний для всіх процесуальних галузей права без винятку.

Інтерес у доказуванні можна класифікувати на загальний і локальний. Загальний інтерес – це процесуальна категорія, з якою сторони пов'язують кінцевий процесуальний результат, тобто те благо, яке буде зазначено в резолютивній частині рішення суду.

Локальний інтерес – пов'язується лише з певною процесуальною дією, після закінчення якої інтерес змінюється на наступний і пов'язується з іншою процесуальною дією. У такому змінному процесі локальних інтересів полягає механізм змагальності сторін, який має місце в кожній із процесуальних галузей права. Таким чином, ми вважаємо, що центр у доказуванні повинен бути зміщений у бік суб'єктів доказування, оскільки така процесуальна діяльність суб'єктів доказового процесу здебільшого, на думку Д.М. Чечот, утворюється через поступальний процесуальний розвиток правовідносин¹⁷.

Так, процес доказування, у якому беруть участь сторони, треті особи та їхні представники, з одного боку, та суд, перед яким такий процес відбувається, з іншого боку, створюють процесуальну форму судових процесів, у межах якої відбувається не лише перелік доказів із розкриттям їх змісту, а й реалізується суть доказування – зіставлення змісту доказів, аргументація певних їх положень, трактування тих чи інших дій та подій, які мали місце чи могли б мати місце, трактування юридичних понять та юридичної кваліфікації предмета спору. Таким чином, процес доказування – це цілий комплекс різноманітних дій, суть яких завжди фокусується на предметі доказування.

У процесуальній діяльності з розгляду цивільних, господарських чи адміністративних справ докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом, суд не сприймає як докази (ч. 1 ст. 59 ЦПК, ч. 2 ст. 34 ГПК). При цьому доказування не може ґрунтуватися на припущеннях (ч. 4 ст. 60 ЦПК, ч. 1 ст. 70 КАС).

Водночас законодавець включив до всіх процесуальних кодексів доказові презумпції та процесуальні фікції, які є неодмінними складовими процесу доказування. Так, під доказовими презумпціями ми розуміємо логічні припущення, які завжди мають місце щодо існування чи неіснування конкретного юридично значимого факту. Як зазначає А.В. Федотов зазначає, доказові презумпції – це підтвердження ймовірності чи конвенційно-достовірного існування факту, пов'язаного причинно-наслідковим

¹⁵ *Спр. № 592/730/13*, розглянута Ковпаківським районним судом м. Суми 29 квітня 2013 року, 2013 рік.

¹⁶ *Ясинок М. М.* Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України (теоретико-правовий аспект) : монографія / М. М. Ясинок ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2011. – С. 145.

¹⁷ *Гражданский процесс* : учебник / под ред. А. В. Мусина, Н. А. Чечиной, Д. М. Чечота. – М. : Проспект, 1998. – С. 9.

або етичним зв'язком з іншим, достовірно встановленим фактом¹⁸. Отже, інститут доказових презумпцій має місце в кожній процесуальній галузі права, оскільки доказові презумпції є невід'ємною частиною судового доказування.

Однак процесуальні фікції «розкривають суть фікції у матеріальному праві, вони є їх прикладним легалізованим провадженням»¹⁹.

Д.Д. Луспенник зазначає, що під процесуальною фікцією розуміють використання з певною метою положень, які не відповідають дійсності. У процесуальному праві за умови доведення певного фактичного складу свідомо недостовірний факт вважається існуючим і породжує юридичні наслідки²⁰.

Таким чином, під час визначення предмета доказування в усіх без винятку процесуальних галузях права мають місце одні й ті ж проблемні питання: а) які конкретно питання підлягають доказуванню? Яка їх кількість? б) які докази є наявними, а які потрібно зібрати та в який спосіб? Чи будуть при цьому такі докази відносними та належними? в) який обсяг доказів буде достатнім для доказування кожного юридичного факту? г) Які наслідки очікуються під час виконання всіх дій по кожному юридично значущому факту? д) чи може вся сукупність процесуальних наслідків, отриманих протягом усього процесу доказування, призвести до остаточного, але позитивного висновку у справі?

Таким чином, підходи до визначення понять доказів та доказування, їх суб'єктів, процесу доказування в усіх процесуальних галузях права є ідентичними. Доказування є міжгалузевим інститутом, який існує в межах усіх процесуальних галузей права.

Kurylo Mykola. Procedures of evidence in civil, economic and administrative legal proceedings, comparatively- legal investigation

In this article the author has analyzed the peculiarities of the sequence of investigation of the circumstances in a case as the demonstration of unity and distinction in the conceptual framework of evidential law and its implementation in civil, economic and administrative legal proceedings.

The researcher has mentioned that the normative assignment of forensic evidence as the actual data by means of which the court establishes the presence or absence of the necessary circumstances in a case, are traditional for the legal system in the post-reform period and for the experience of codification of domestic law. The logical errors of this approach and its contradictions to the rules of giving the evidence and their direct perception have made the constant search for relevant generic phenomenon which is being investigated urgent. To a large extent the result of scientific investigations has become the comprehension of forensic evidence as the information which is recognized and permitted as evidence only by the court, has a direct connection with the circumstances that have to be determined by the court; and is able to confirm or deny them.

The author has examined the forensic evidence in the unity of its form and content, and has analyzed the legal tradition of the regulatory activity of the exhaustive means of evidence in civil, economic and administrative legal proceedings. The regulations about the very extensive components of all means of evidence provided by the law have been grounded; as well as the inability of checking the information concerning its conformity with the true circumstances before the beginning of legal proceedings owing to the procedural form.

¹⁸ Федотов А. В. Понятие и классификация доказательственных презумпций /А. В. Федотов // Журнал российского права. – 2001. – № 4. – С. 45 – 55.

¹⁹ Ясинок М. М. Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України (теоретико-правовий аспект) : монографія / Ясинок М.М. ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2011. – С. 149.

²⁰ Луспенник Д. Д. Доказові презумпції та фікції у розподілі обов'язків із доказування. Теорія та практика судової діяльності : науково-практичний посібник / Луспенник Д.Д. – К. : Атика, 2007. – С. 42.

The paper has analyzed the rules of appliance and admissibility of evidence in terms of their importance in order to use only the necessary and sufficient evidence. When evaluating the other elements of the concept of evidence the author has taken into account the quintessence of the modern model of the disputable proceedings which requires the separation of functions among the different participants of the trial. It has been proved that in the burden of proof as a complex phenomenon the disputable principle as a basis for such model is clearly seen. The reasons for the release from evidence have been analyzed in this article.

The author has examined the nature of evidence vested in the legislation and the procedure of the investigation. The specific content, proper sequence in investigation and the procedural form are the criteria for the differentiation of judicial evidence. Assessing the stories of the latest codification of civil procedural legislation the researcher has been critical towards the exclusion of explanations of the parties from among the means of evidence.

The proposal to exclude the electronic documents from a number of written evidence because of their inaccessibility to direct human perception and lack of inspection criteria, order and procedure of investigation has been supported in this paper.

Key words: evidence (proof), evidence-based activity, means of evidence, the reasons for the release from evidence, the burden of proof.

УДК 347.121.2

Механізм цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів

Т. О. Софіюк,

кандидат юридичних наук,
юрисконсульт ТОВ «Радіонікс»

Аналізується механізм цивільно-правового захисту права фізичної особи на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек або архівів. Розглядаються структурні елементи явища та погляди науковців. Запропоновано зміни до законодавства та підзаконних нормативно-правових актів.

Ключові слова: механізм цивільно-правового захисту, юридичні факти, правовідносини, правовий статус.

Софіюк Т.А. Механизм гражданско-правовой защиты права физического лица на ознакомление с личными бумагами, переданными в фонд библиотек или архивов

Анализируется механизм гражданско-правовой защиты права физического лица на ознакомление с личными бумагами, переданными в фонд библиотек или архивов. Рассматриваются структурные элементы явления и взгляды ученых. Предложены изменения в законодательство и подзаконные нормативно-правовые акты.

Ключевые слова: механизм гражданско-правовой защиты, юридические факты, правоотношения, правовой статус.

© Софіюк Тарас Олександрович – кандидат юридичних наук, юрисконсульт ТОВ «Радіонікс»